

УДК 338.48:330.34.01:631

Крюкова І.О., д.е.н.

Одеський державний аграрний університет

СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

В статті розглянуто домінуючі аспекти формування стратегії розвитку зеленого туризму в Південному регіоні України. Обґрунтовано базовий комплекс напрямів реалізації стратегії на загальнодержавному, регіональному та локальному рівнях. Запропоновано стратегію центральної диверсифікації, як найбільш прийнятну для специфіки розвитку зеленого туризму в регіоні.

Ключові слова: зелений туризм, стратегія, регіон, соціально-економічний розвиток, сільські території.

Крюкова І.

STRATEGIC IMPERATIVES FOR THE DEVELOPMENT OF GREEN TOURISM IN THE SOUTHERN REGION OF UKRAINE

The dominant aspects of formation of strategy of development of green tourism in the southern region of Ukraine are considered in the article. The basic complex of implementation strategies at the national, regional and local level is grounded here. Diversification strategy taking into account the specifics of development of green tourism in the region have been proposed.

Key words: green tourism, the strategy, the region, socio-economic development, rural territory

Крюкова И.А.

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ИМПЕРАТИВЫ РАЗВИТИЯ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМА В ЮЖНОМ РЕГИОНЕ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены доминирующие аспекты формирования стратегии развития зеленого туризма в Южном регионе Украины. Обоснован базисный комплекс направлений реализации стратегии на общегосударственном, региональном и локальном уровнях. Предложена стратегия централизованной диверсификации как наиболее приемлемая для специфики развития зеленого туризма в регионе.

Ключевые слова: зеленый туризм, стратегия, регион, социально-экономическое развитие, сельские территории.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасна парадигма переходу вітчизняного агропромислового сектору до інноваційної моделі розвитку, яка постає стратегічним пріоритетом розвитку національного виробництва за умов інтенсифікації євроінтеграційних процесів, вимагає розробки новітніх неортодоксальних підходів до подальшої розбудови українського села і підвищення якості життя населення сільських територій. Одним з найбільш актуальних напрямів розвитку українського села є активне становлення і розвиток зеленого туризму як альтернативного інструменту забезпечення зайнятості сільського населення, джерела формування його доходів та дієвого елемента комплексної стратегії соціально-економічного розвитку села в сучасних ринкових умовах.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Стратегічні та тактичні засади становлення зеленого туризму у системі національного аграрного виробництва та розвитку сільських територій знайшли широке відображення у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких слід відмітити: Є. Богданова, І. Гришову, А. Дубоделову, Ю. Зінько, В. Кафарського, В. Косенка,

М. Кострицю, С. Мельниченко, М. Рутинського, Н. Тіхонову, К. Дронга, Я. Маєвського, Л. Сімкова, В. Яковенка та ін. Поряд з цим, ступінь та результативність реалізації проектів поширення зеленого туризму визначається комплексом культурних, історичних, економічних, соціальних, демографічних факторів, що мають високий рівень волатильності в розрізі як регіональної, так і загальнодержавної площини, та зумовлює необхідність фундаментальних розробок динамічного розвитку даного різновиду економічної діяльності з урахуванням специфіки адміністративних одиниць.

Цілі статті. Метою статті є обґрунтування домінантних напрямів стратегії розвитку зеленого туризму в Південному регіоні в розрізі базових ланок інституційного управління даної галуззю.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зелений туризм в сучасних умовах активізації туристичного бізнесу та інтенсивного розвитку ринку туристичних послуг формує потужний потенціал соціально-економічного розвитку українського села та може виступати ефективним важелем формування дієвого механізму господарювання на різних інституційних рівнях управління. Формування такого механізму неможливе без обґрунтування фундаментальної концепції та чіткої стратегії розвитку зеленого туризму в регіонах країни, які мають пріоритетні умови для його поширення.

Стратегічна мета розвитку зеленого туризму в Україні полягає в створенні продукту, конкурентоспроможного на внутрішньому і світовому ринку, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги та історико-культурної спадщини [9]. Південний регіон України, який включає Одеську, Херсонську, Миколаївську області та АР Крим, на мапі туристичних послуг «зеленого профілю» є одним з найбільш привабливих регіонів України, що об'єктивно зумовлено унікальними природно-кліматичними, рекреаційними, історико-культурними та етно-демографічними чинниками. Разом з тим, рівень розвитку сільського зеленого туризму в даному регіоні в порівнянні з іншими продовжує залишатись одним з самих низьких. За даними незалежної соціальної компанії «GFK Ukraine», у Причорноморському південному регіоні перевагу сільському зеленому туризму надають лише 15-17% туристів, тоді як в Закарпатському регіоні цей показник становить близько 25%. [8]. Основними «слабкими місцями» в системі зелених туристичних послуг Південного регіону є: низький рівень сервісу, висока вартість обслуговування, недостатній рівень розвитку інфраструктурного забезпечення, практична відсутність практики з категоризації садиб, що позначається на якості надаваних послуг, неефективний маркетинговий механізм формування позитивного ринкового іміджу туристичних об'єктів.

З метою вирішення стратегічного завдання підвищення ступеня привабливості регіонів України для туристів та здобуття конкурентних переваг зеленого туризму, вітчизняні вчені пропонують здійснювати рейтингову інтегральну оцінку показника якості туристичних послуг, складовим компонентом якого виступає показник привабливості регіонів. За методикою розрахунків, показник привабливості регіону ґрунтується на класифікаційних критеріях пріоритетності певних областей і включає наступні категорії ідентифікації: наявність культурно-історичних пам'яток та об'єктів архітектурної спадщини, мережа соціально-транспортної інфраструктури, потужність матеріально-технічної бази об'єктів відпочинку, екологічний стан регіону. Писаревский І.М. і Петрова Н.Б. за наведеними критеріями виділяють чотири групи регіонів з точки зору їх привабливості для надання послуг зеленого туризму: 1 група найбільш привабливі регіони – АР Крим; 2 група – райони Прикарпаття та Закарпаття; 3 група – Південь України (Одеська, Херсонська та Миколаївська області); 4 група – всі інші малопривабливі для сільського зеленого туризму регіони України [6]. Головними пріоритетами Причорноморського регіону (АР Крим та Південної туристичної зони)

для активного розвитку зеленого туризму постають потужний оздоровчий та рекреаційний комплекс, унікальна культурно-історична спадщина та різноманіття етнографічних груп населення; цінова конкурентоспроможність туристичного продукту, стратегічна орієнтованість на зовнішній сегмент туристів-споживачів, традиційна спеціалізація на наданні туристичних послуг і прихильність населення Росії, Білорусії, Молдови до відпочинку на Чорному та Азовському морях.

Нарощування і реалізації потенціалу зеленого туризму в межах Південного соціально-економічного регіону потребує розробки комплексної стратегії, яка системно охоплює всі домінанти і пріоритети даної зони та в довгостроковій перспективі дозволяє переорієнтувати зелений туризм на якісно новий рівень, максимально розширити і диференціювати регіональний ринок туристичних послуг.

Розробка та обґрунтування стратегії розвитку вітчизняного зеленого туризму в регіоні передбачає вибір основних пріоритетних напрямів, сфер застосування, визначення довгострокових цілей і завдань та узгодженості їх з ресурсним забезпеченням і економічними інтересами суб'єктів господарювання (зелених садиб). Комплементарність даних складових в єдиному стратегічному плані визначають характер і тип обраної стратегії, яка, в свою чергу, зумовлює найповніші аспекти економічного, соціального, культурного, освітнього розвитку населення. Важливим фактором, який здійснює безпосередній вплив на вибір типу стратегії, є сукупність чинників зовнішнього середовища, стан конкурентного навантаження, політика державної підтримки перетворень, інтенсивність і характер розвитку ринку туристичних послуг, розвиток інфраструктурних сполучень, переваги конкретного регіону у даному туристичному сегменті.

Розробка стратегії розвитку сільського зеленого туризму в Південному регіоні має системно охоплювати три основних рівні: загальнодержавний, регіональний та локальний. Діапазон реалізації стратегічних заходів має бути спланований таким чином, щоб кожен рівень фокусувався на різному ступені деталізації та опрацювання планових рішень, а також враховував певну специфіку його функціонування [7].

Виконання стратегічних завдань освоєння і поглиблення сегментації ринку зелених послуг вимагає від національного АПК реалізації цілого ряду заходів стратегічного і тактичного характеру. Імперативами регіональної політики зеленого туризму мають стати: законодавче закріплення основних положень, норм і стандартів, які стосуються процесу створення туристичного продукту; приведення вітчизняних норм і стандартів до вимог європейських споживачів і міжнародного законодавства; організація ефективної системи регулювання ринку зеленого туризму; категоризація зелених садиб та формування єдиного державного реєстру об'єктів зеленого туризму; підвищення якості надаваних послуг; становлення парадигми здорового образу життя, підвищення культурно-освітнього рівня населення країни.

Метою розробки стратегії регіонального розвитку сільського зеленого туризму є створення конкурентоспроможного туристичного продукту на засадах використання потужного рекреаційного, культурно-історичного, екологічного потенціалу та підвищення рівня якості життя населення сільських територій.

Пріоритетним стратегічним напрямом активізації розвитку зеленого туризму на сучасному етапі в Україні є удосконалення діючого законодавства та законодавче закріплення норм і механізмів, які регламентують процес створення туристичних послуг. Сьогодні правові засади розвитку зеленого туризму регулюють Закони України «Про особисте селянське господарство» (2003р.), «Про туризм» (1995р.), окремі положення та терміни згадуються у Указах Президента України «Про підтримку розвитку туризму в Україні» (від 1999р.), Постановою КМУ «Про розвиток туризму в Україні до 2010р.» (2002р.), Національній програмі розвитку агропромислового виробництва і відродження села до 2010р., Концепція державної цільової програми розвитку туризму в Україні на 2011-2015 роки» (2010р.). Поряд з цим, дія даних

законодавчих актів стосовно домінуючих засад розвитку зеленого туризму залишається фрагментарною, а термін їх дії вже вичерпаний. Все це зумовлює гостру необхідність прийняття Закону України «Про сільський зелений туризм», нормативні положення якого постануть каркасом становлення даного виду підприємницької діяльності в усіх регіонах країни на всіх рівнях інституційного управління. Деталізація та регіональна специфіка розвитку зеленого туризму має деталізуватись у регіональних програмах (проектах), що мають бути розроблені в кожному соціально-економічному регіоні. В європейській практиці серед таких адресних програм діють програми фонду «Євразія», міжнародного фонду «Відродження», ініціативи Європейської федерації сільського зеленого туризму «Єврожітс», міжнародна екологічна програма TACIS.

Не менш актуальним стратегічним завданням є створення спеціалізованого координаційного органу, головними функціональними ознаками якого стане регулювання, консультативна та організаційна допомога розвитку зеленого туризму в регіонах. На сучасному етапі функції такого органу частково виконує Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму, яка має відділення у всіх регіонах України. Перспективним координаційним органом виконання поставлених стратегічних завдань та реалізації стратегії регіонального розвитку зеленого туризму в Південному адміністративному окрузі може стати регіональний туристичний кластер, що об'єднує провідні об'єкти зеленого туризму в даному регіоні. Регіональним провайдером державної політики в сфері розвитку сільського зеленого туризму – обласні відділи з питань туризму і курортів облдержадміністрації, департамент екології і природних ресурсів і управління охорони об'єктів культурної спадщини обласної державної адміністрації.

Головні пріоритети регіональної політики стосовно активізації розвитку сільського зеленого туризму на сучасному етапі мають бути зосереджені на вирішенні наступних завдань (рис. 1):

- 1) розробка та реалізація соціально-економічних моделей і державних цільових програм соціально-економічного розвитку сільських територій із виділенням площини надання туристичних послуг у сфері зеленого туризму;
- 2) створення нових робочих місць на селі, що нівелює процес еміграції робочої сили з сільських територій та розширює потенціал надання туристичних послуг;
- 3) формування дієвого механізму соціально-фінансової підтримки розвитку сільських територій;
- 4) підвищення рівня інституційної спроможності загальнодержавних і місцевих органів управління в рамках реалізації програми європейського сусідства для сільського господарства та розвитку сільських територій (ENPARD);
- 5) розробка методологічних засад оцінки рівня розвитку сільської місцевості в контексті структурованих програм, що відповідають практиці оцінювання послуг зеленого туризму в країнах ЄС;
- 6) реалізовані в рамках двосторонньої домовленості між Україною та ЄС щодо реалізації стратегічних реформ у сфері розвитку сільських територій;
- 7) покращення інвестиційного мікроклімату у регіоні та розбудова виробничої і соціальної інфраструктури;

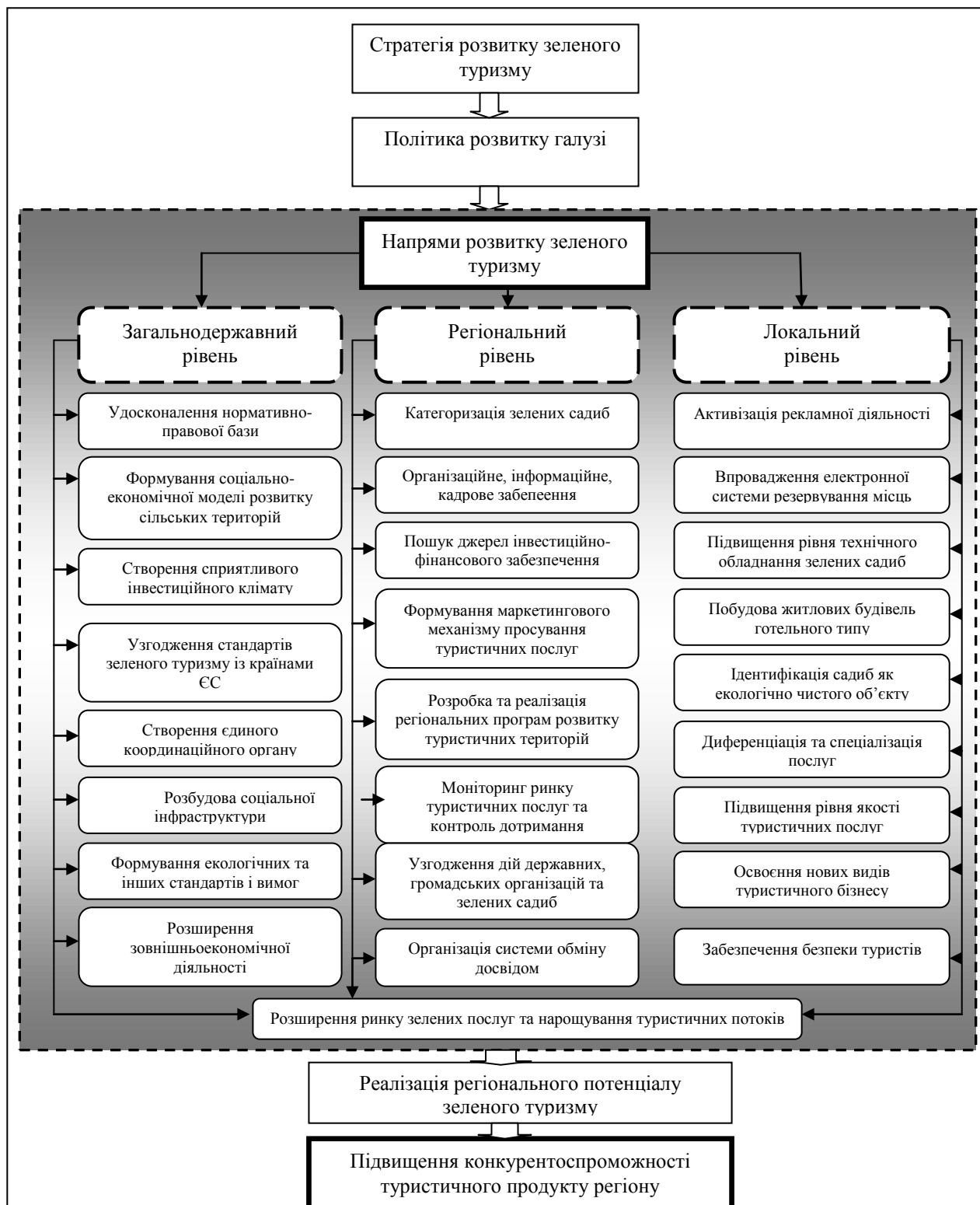

Рис. 1. Стратегічні напрями розвитку зеленого туризму у Південному регіоні України

8) адаптація національних туристичних стратегій до умов регіонального розвитку з урахуванням місцевих пріоритетів та розробка пропозицій щодо майбутніх заходів на мезорівні;

9) розширення зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, із РФ, Молдовою, Білоруссю, країнами ЄС, які формують потенціальний попит на продукт зеленого туризму.

На домінуючих засадах стратегії регіонального розвитку зеленого туризму в Південному регіональному окрузі доцільним є прийняття цільової програми розвитку ринку туристичних послуг на період до 2020 року. Основними напрямками реалізації такої цільової програми мають стати: 1) сприяння реалізації стратегії регіонального розвитку та політики держави у сфері надання туристичних послуг; 2) впровадження інноваційних технологій управління галуззю зеленого туризму в межах регіону; 3) сприяння просування туристичного продукту на зовнішніх та внутрішніх ринках зеленого туризму; 4) забезпечення сприятливого середовища для сталого та динамічного розвитку галузі в регіоні; 5) забезпечення інфраструктурного облаштування об'єктів розміщення зелених садиб; 6) створення єдиного координаційного органу, який гарантує дотримання нормативно-правових, економічних, екологічних та організаційних стандартів надання зелених послуг; 7) нарощування та впорядкування туристичних потоків в межах регіону; 8) створення єдиної мережі інформаційно-туристичних центрів з повною базою даних про об'єкти зеленого туризму.

Оцінюючи сучасні методичні концепції до розробки базисних стратегій розвитку бізнесу, можна виділити такі їх генетичні групи: I - стратегії концентрованого росту (стратегія зміцнення позиції підприємства на ринку, стратегія розвитку ринку та продукту); II – сукупність стратегій інтегрованого росту (стратегія вертикальної інтеграції бізнесу у двох центричних напрямках); III – стратегії диверсифікованого росту (стратегія центрованої диверсифікації, стратегія конгломеративної диверсифікації); IV – стратегії скорочення (стратегія ліквідації, максимізації доходів, скорочення витрат). При оцінці стратегічних аспектів розвитку зеленого туризму у сільській місцевості методологічних каркасом майбутнього його розвитку вчені [1-5] вважають стратегію росту, виживання, стабілізації, які формують інструментарій довгострокового управління галуззю.

Враховуючи специфіку розвитку зеленого туризму Південного економічного регіону, найбільш прийнятною, на наш погляд, постає стратегія центрованої диверсифікації, яка ґрунтується на концентрації зусиль зелених садиб у спектрі використання наявних можливостей і пошуку додаткових на основі вже функціонуючих туристичних ресурсів. Дана стратегія орієнтована на підтримання рівня зростання попиту в регіоні за рахунок нарощування туристичних потоків і розширення комплексу надаваних послуг. Розробка стратегії та реалізація допоміжних проектів і цільових програм розвитку зеленого туризму сприятиме вирішенню найважливіших соціально-економічних проблем та сформує фундаментальні засади становлення даної галузі як провідного виду економічної діяльності регіону.

Висновки. Проведені дослідження показали, що формування цілісної стратегії подальшого розвитку зеленого туризму у Південному регіоні на сучасному етапі виявляється досить складним процесом. Значні труднощі, пов'язані із розробкою та реалізацією комплексних програм розвитку, як структурних елементів стратегії, інтегруються у площині найгостріших проблем соціально-економічного розвитку сільських територій, що потребують негайного вирішення як на загальнодержавному, так і на регіональному і локальному рівнях. Пріоритетним напрямом у розв'язанні поставлених стратегічних завдань має стати прийняття Закону України «Про сільський зелений туризм» та категоризація зелених садиб, як первинної ланки зеленого туристичного бізнесу. Перспективи подальших наукових досліджень концентруватимуться у розробці ефективних механізмів фінансово-кредитного, організаційного і маркетингового забезпечення розвитку галузі як домінуючих засад зростання обсягів попиту на послуги зелених садиб регіону.

Список використаних джерел:

1. Богданов Е.И. Планирование на предприятии туризма / Е.И. Богданов, О.Н. Кострюкова, В.П. Орловская, П.М. Фенин. – СПб, 2003. – 288 с.
2. Браймер Роберт А. Основы управления в индустрии гостеприимства / Роберт А. Браймер. – М., 1995. – 382 с.

3. Гришова І.Ю. Вплив інституціональної структури на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств / І.Ю. Гришова, О.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. – 2013. - № 2(7). – С. 47-52.
4. Куинн Дж. Б. Стратегия перемен / Минцберг Г., Куинн Дж.Б., Гошал С. Стратегический процесс. - СПб.: Питер, 2001, - 688 с.
5. Минцберг Г. Пять "П" стратегии / Минцберг Г., Куинн Дж.Б., Гошал С. Стратегический процесс - СПб.: Питер, 2001, - 653 с.
6. Писаревский И.М. Предпосылки анализа уровня развития туристической сферы регионов Украины / И.М. Писаревский, Н.Б. Петрова. – [Електронний ресурс] - Режим доступу : http://www.confcontact.com/2008dec/4_pisarev.php
7. Сімков Л.Є. Теоретичні аспекти стратегії розвитку сільського зеленого туризму в регіоні / Л.Є. Сімков, І.І. Проданов // Науковий вісник ЛНТУ. – 2012. – Вип. 22.12. – С. 74-78.
8. Стратегія розвитку туризму і курортів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2008 р. № 1088-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1088-2008-%D1%80>
9. Яковенко В.Д. Перспективні напрями розвитку зеленого туризму в Україні / В.Д. Яковенко, Ю.В. Арбузова // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. – 2013. – Вип. 3(4). – С. 121-125.